

DEPOZYT NIEPRAWIDŁOWY – ASPEKTY PODATKOWE

Anna Hnatów, anna.hnatow@gmail.com
 Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu/ Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
 Ul. Wieniawskiego 1, 61-712 Poznań/ Al. Niepodległości 1061-875 Poznań

STRESZCZENIE

Depozyt nieprawidłowy wywołuje kontrowersje nie tylko w prawie cywilnym, ale także podatkowym. W artykule starano się przedstawić (z punktu widzenia konsekwencji podatkowych) granice pomiędzy depozytem nieprawidłowym, przechowaniem a pożyczką. Przedstawiono również skutki podatkowe depozytu nieprawidłowego na tle podatku od czynności cywilnoprawnych oraz postępowania w przedmiocie nieujawnionych źródeł przychodu.

Słowa kluczowe: depozyt nieprawidłowy, podatek od czynności cywilnoprawnych, przechowanie, pożyczka, stawka sankcyjna

Irregular deposit-tax issues**ABSTRACT**

Deposit incorrect causes controversy not only in civil law, but also in the tax law. The article seeks to identify the boundaries between deposit incorrect, storage and a loan from the point of view of the tax consequences. It also presents the tax consequences of irregular deposit in the tax on civil law transactions and proceedings undisclosed sources of income.

Key words: irregular deposit, civil law transaction tax, storage, loan, the sanction rate

WSTĘP

Umowa depozytu nieprawidłowego znajduje się w katalogu czynności wymienionych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 9 IX 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych¹, który statuuje katalog czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych. Ze względu na fakt, iż wspomnianemu podatkowi nie podlega umowa przechowania, stronom może zależeć, w pewnych stanach faktycznych, raczej na zawarciu umowy przechowania, w tym umowy przechowania nieprawidłowego, niż depozytu nieprawidłowego. Granica między obydwoma rodzajami umów nie wydaje się ostra w pewnych stanach faktycznych i prawnych, co komplikuje ponadto usytuowanie art. 845 kodeksu cywilnego (dalej jako KC) definiującego umowę depozytu nieprawidłowego wśród przepisów o umowie przechowania. Ponadto ze względu na odesłanie znajdujące się we wspomnianym przepisie, można zauważyć, że depozyt nieprawidłowy wykazuje znacznie więcej cech pożyczki niż przechowania, co wiąże się z określonymi konsekwencjami podatkowymi.

Celem artykułu jest zbadanie konstrukcji depozytu nieprawidłowego pod kątem wywołania określonych skutków w prawie podatkowym. Z tego względu zostaną ukazane podobieństwa i różnice pomiędzy nim a umową przechowania oraz umową pożyczki. Tekst ilustrowany jest przykładami ze stanami prawnymi pojawiającymi się w praktyce podatkowej. W ramach wspomnianych przykładów zostaną również wskazane możliwe drogi interpretacji określonego stanu przez organ podatkowy. Dokonano również przedstawienia podatkowych skutków zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego na gruncie podatku od czynności cywilnoprawnych, wskazując elementy konstrukcyjne tego podatku w odniesieniu do umowy depozytu nieprawidłowego. Ukazana została również możliwość zastosowania sankcyjnej stawki podatku 20% w określonych prawem stanach faktycznych. Na koniec wskazano w świetle podatku od czynności cywilnoprawnych różnicę pomiędzy pożyczką a umową depozytu nieprawidłowego.

KWALIFIKACJA PRAWNA DEPOZYTU NIEPRAWIDŁOWEGO

Depozyt nieprawidłowy (*depositum irregulare*) budzi nie tylko kontrowersje wiążące się ze skutkami prawno-podatkowymi, ale przede wszystkim związane z samą konstrukcją tego szczególnego stosunku zobowiązaniowego. Ustawodawca uregulował depozyt nieprawidłowy w charakterze umowy nazwanej² w III księdze KC w tytule XXVIII – „Przecho-

1 Ustawa z dnia 9 września 2000 r., o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. 2010 nr 101, poz. 649 j. t., z późn. zm.).

2 Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2011, s. 248.

wanie”, stąd zgodnie z rezultatami wykładni systemowej, a wbrew swojej nazwie, jest on uważany za szczególną postać nie depozytu, a przechowania³. Istotą tej umowy oddaje art. 845 KC, według którego z depozytem nieprawidłowym mamy do czynienia, gdy z umowy lub okoliczności wynika, że przechowawca może rozporządzać oddanymi mu na przechowanie pieniędzmi lub rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku. Prawodawca zawarł we wskazanym przepisie odwołanie do przepisów regulujących umowę pożyczki z dwoma wyjątkami: w stosunku do czasu oraz miejsca zwrotu rzeczy objętych umową depozytu nieprawidłowego należy stosować przepisy o przechowaniu.

Dokonany przez prawodawcę zabieg legislacyjny może na już wstępie budzić wątpliwości, gdyż powstaje rozdzwiek pomiędzy rezultatami wykładni systemowej, zgodnie z którymi depozyt nieprawidłowy powinien być uznawany za szczególny przypadek umowy przechowania a rezultatami wykładni językowej, według której w pierwszym rzędzie do tej umowy należy stosować przepisy o umowie pożyczki, zaś tylko w dwóch wyodrębnionych przypadkach przepisy dotyczące umowy przechowania. Wskazywałoby to, że wbrew usytuowaniu wśród przepisów dotyczących przechowania oraz użycia w ramach art. 845 KC zwrotów typu „przechowawca” i „przechowanie”⁴, natura prawna depozytu nieprawidłowego wykazuje znacznie więcej cech umowy pożyczki niż umowy przechowania. Należy stwierdzić, iż zdecydowana większość doktryny nie neguje zaklasyfikowania depozytu nieprawidłowego jako szczególnego rodzaju umowy przechowania, rozumiejąc dokonany przez ustawodawcę zabieg legislacyjny jako modyfikację zasadniczych elementów umowy partnerów ze względu na inny przedmiot umowy przechowania i depozytu nieprawidłowego, a także inny cel, do którego dążą strony tego stosunku zobowiązaniowego. W kwestii tej można jednakże spotkać zdania polemiczne, według których za odrzuceniem wskazanej powyżej koncepcji przemawia zarówno wykładnia systemowa, jak i brak obowiązku pieczy depozytariusza nieprawidłowego nad przedmiotem depozytu, co możliwe byłoby poprzez odesłanie do art. 835 KC. Innym dość trafnym argumentem na poparcie tego stanowiska, jest wskazywanie na rozdzwiek pomiędzy brzmieniem art. 845 KC, a wynikającą z niego sytuacją prawną depozytariusza, który jest *de facto* właścicielem oddanej mu w depozyt rzeczy, nie zaś jej przechowawcą, jak statuuje wspomniany przepis⁵. Rozbieżności pomiędzy wskazanym zabiegiem legislacyjnym polegającym na umieszczeniu przepisu regulującego umowę depozytu nieprawidłowego w tytule XXVIII a naturą depozytu nieprawidłowego będą się pogłębiać przy bardziej szczegółowej analizie jego konstrukcji, a także przy ocenie skutków podatkowych na gruncie podatku od czynności cywilnoprawnych.

Warto wspomnieć również, że wśród niektórych przedstawicieli doktryny kontrowersję budzi uznanie przez ustawodawcę depozytu nieprawidłowego za odrębny typ umowy nazwanej, czemu dał wyraz w art. 845 KC. Na poparcie swego stanowiska wysuwają argument, że ustawodawca nie dokonał wyszczególnienia *essentialia negotii* w sposób typowy dla innych umów nazwanych i z tego względu wskazując, iż depozyt nieprawidłowy powinien być uznawany raczej za szczególną konstrukcję normatywną, mającą charakter uzupełniający do innych umów i niebędącą skutkiem tego ani odmianą umowy przechowania, ani odrębnym typem umowy nazwanej⁶. Nie wdając się w polemikę prawną z powyższym poglądem, ze względu na cel niniejszego artykułu, należy podzielać stanowisko jego autora, związane z postulatem *de lege ferenda* przeniesienia regulacji dotyczącej depozytu nieprawidłowego poza tytuł XXVIII. Niemniej zdecydowanie trafniejsze niż postulowane umieszczenie jej wśród przepisów części ogólnej zobowiązań wydaje się dodanie odpowiedniej regulacji do tytułu XIX wśród przepisów o pożyczce, z którą depozyt nieprawidłowy wykazuje najwięcej podobieństwa, co zostanie wykazane w dalszej części artykułu.

DEPOZYT NIEPRAWIDŁOWY A PRZECHOWANIE

Mimo odmiennego charakteru oraz celu gospodarczego przyświecającego zawarciu umowy przechowania oraz depozytu nieprawidłowego, w określonych stanach faktycznych trudno dokonać jednoznacznego rozgraniczenia między obydwoma umowami. Należy jednakże pamiętać, że w sytuacji gdy organ podatkowy nabierze wątpliwości co do faktycznego charakteru danej czynności prawnej, może w tym celu przeprowadzić postępowanie dowodowe, wykorzystując jako dowód, nie tylko dokument zawierający treść umowy, ale także zeznania świadków i stron czynności prawnej (art. 181 w zw. z art. 199 ustawy z dnia 29 VIII 1997 r. ordynacja podatkowa). W trakcie dokonywania oceny czy dana okoliczność została udowodniona, organ podatkowy bierze pod uwagę cały zgromadzony materiał dowodowy (art. 191), zaś w przypadku wątpliwości z klasyfikacją danej umowy powinien zgodnie z art. 199a wziąć pod uwagę zgodny zamiar

3 K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.

4 A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. 3, Warszawa 2010.

5 J. Panowicz-Lipska (red.), *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2011, s. 461.

6 Tamże, s. 462-463.

stron i cel czynności prawnej, nie zaś treść oświadczeń woli złożonych przez strony. Jeśli organ podatkowy dojdzie do wniosku, że wątpliwości nie zostały rozstrzygnięte na podstawie zgromadzonego materiału oraz zeznań stron, ma obowiązek na mocy art. 199a § 3 wystąpić do sądu o stwierdzenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego. W przypadku umów przechowania i depozytu nieprawidłowego, mogą się pojawić w określonych stanach prawnych i faktycznych wątpliwości interpretacyjne. Sporządzając wskazaną umowę należy zwrócić szczególną uwagę na różnice występujące pomiędzy obydwoma rodzajami umów.

Dokonując analizy art. 845 KC należy stwierdzić, iż depozytariusz nieprawidłowy, określony w przepisie przechowawcą, posiada uprawnienie do rozporządzania powierzoną mu rzeczą, jeśli takie uprawnienie wynika:

- z przepisów szczególnych (m. in. 725 i 726 KC),
- z umowy,
- z okoliczności⁷.

Jest to pochodna faktu, że depozytariusz nieprawidłowy z chwilą przyjęcia rzeczy staje się jej właścicielem, a uprawnienie do rozporządzania rzeczą, wchodzi w skład uprawnień właścicielskich. Enumeratywne wymienienie źródeł powstania tego stosunku prawnego pozwala na przyjęcie stwierdzenia, iż nie można go domniemywać, jeśli nie został wyraźnie stwierdzony⁸. Depozytariusz w odróżnieniu od przechowawcy nie ma obowiązku pieczy nad rzeczą, co wynika ze wspomnianego wyżej prawa własności. Oddający rzecz w depozyt traci w stosunku do niej własność, zyskując w to miejsce roszczenie o wydanie takiej samej ilości rzeczy tego samego rodzaju⁹. W przypadku umowy przechowania przechowawca nie ma prawa rozporządzać oddaną mu na przechowanie rzeczą – powinien sprawować nad nią pieczę i zachować w niepogorszonym stanie. Powinien również oddać deponentowi tę samą rzecz. Różnica między obydwoma umowami zaciera się wówczas, gdy ani umowa, ani przepis szczególny oraz okoliczności nie uprawniają depozytariusza nieprawidłowego do rozporządzania rzeczą. Podobna sytuacja występuje wówczas, gdy umowa nie wspomina wprost o upoważnieniu do rozporządzania rzeczą przez depozytariusza, niemniej zawiera postanowienie, że rzeczą może rozporządzać osoba upoważniona przez deponenta. Ze względu na fakt, iż w chwili zawierania umowy osoba w ten sposób upoważniona nie została dostatecznie zindywidualizowana, a umowa nie zawiera innych cech pozwalających na zakwalifikowanie jej do umowy depozytu nieprawidłowego, ostrożna interpretacja przemawiałaby za uznaniem jej za umowę przechowania. Bardziej jednoznaczna sytuacja występuje, gdy w umowie zastrzega się uprawnienie do rozporządzania rzeczą tylko i wyłącznie dla deponenta. Nie dochodzi do przeniesienia w tym przypadku prawa własności, jak w depozycie nieprawidłowym, co wskazuje na fakt zawarcia przez strony umowy przechowania.

Kolejna różnica pomiędzy przechowaniem a depozytem nieprawidłowym przejawia się w tym, iż depozytariusz nieprawidłowy, może rozporządzać oddanymi na przechowanie pieniędzmi lub rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku. Można zatem zauważyć w tym przypadku różnicę pomiędzy przechowaniem a depozytem nieprawidłowym, która polega na tym, iż przechowaniu mogą zostać poddane zarówno rzeczy oznaczone co do gatunku, jak i rzeczy oznaczone co do tożsamości – muszą to być jednakże wyłącznie rzeczy ruchome (art. 835 KC), czyli *a contrario* niedopuszczalne jest objęcie umową przechowania nieruchomości lub praw¹⁰. Ponadto z chwilą oddania rzeczy oznaczonej co do gatunku na przechowanie, zawsze dochodzi do jej indywidualizacji, gdyż przechowawca ma obowiązek zwrotu tej samej rzeczy¹¹. W przypadku depozytu nieprawidłowego występują tylko rzeczy oznaczone co do gatunku, co oznacza, że podobnie jak w przypadku przechowania przedmiotem umowy depozytu nieprawidłowego nie mogą być nieruchomości, które są zawsze rzeczami oznaczonymi co do tożsamości¹². Zasadnicza różnica polega jednak na tym, że z chwilą zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego nie dochodzi do indywidualizacji oddanych w depozyt rzeczy, gdyż depozytariusz ma obowiązek zwrotu takiej samej rzeczy, co nabiera szczególnego znaczenia gdy przedmiotem umowy są banknoty.

Budzącą wiele wątpliwości interpretacyjnych w praktyce prawniczej oraz podatkowej jest kwestia ujęcia pieniędzy jako przedmiotu wskazanych wyżej umów. Mianowicie, jeśli chodzi o pieniądze, to możliwe jest w ich przypadku zawarcie zarówno umowy przechowania, jak i depozytu nieprawidłowego. Różnica polega na zwrocie przez przechowawcę lub depozytariusza rzeczy oddanych na przechowanie lub w depozyt nieprawidłowy. W przypadku umowy przechowania (określanej rów-

7 Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, dz. cyt., s. 249.

8 E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.

9 K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.

10 Tamże.

11 K. Pietrzykowski, dz. cyt.

12 E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2010, s. 22-23.

niez przechowywaniem nieprawidłowym) przechowawca powinien zwrócić deponentowi takie same lub te same pieniądze¹³, w umowie depozytu nieprawidłowego tylko i wyłącznie takie same, czyli tego samego rodzaju. Zacięra to wyraźną różnicę pomiędzy obydwoma umowami. Jeśli podatnik nie chce narazić się na niekorzystną dla siebie interpretację określonego stanu prawnego, związaną z uznaniem danej umowy za depozyt nieprawidłowy, powinien zadbać o jednoznaczność sformułowań jej postanowień. Można to osiągnąć między innymi poprzez umieszczenie w umowie odpowiednich numerów seryjnych banknotów, co powinno jednoznacznie wskazywać na umowę przechowania. Znacznie bardziej skomplikowana jest kwestia oddania na przechowanie wartości pieniężnych w bilonie. Mogą one stanowić one przedmiot zarówno przechowania, jak i depozytu. Niemniej z racji tego, że niemożliwe jest również zindywidualizowanie ich w momencie oddania, mogłoby narazić to strony umowy na mniej korzystną interpretację jej przez organ podatkowy w kierunku umowy depozytu nieprawidłowego. Jak można zauważyć, w przypadku przedmiotu umowy w charakterze pieniędzy, powstają wątpliwości interpretacyjne i od stron umowy zależy w tym momencie czy w trakcie postępowania będą w stanie udowodnić swoje racje przed organem podatkowym.

Problemem o dużej doniosłości praktycznej jest zawarcie umowy, w której jedna ze stron przekazuje drugiej swoje środki pieniężne w celu ulokowania ich na rachunku bankowym drugiej strony. Wątpliwości związane z klasyfikacją umowy, o której była mowa powyżej zostają usunięte, zdaniem autorki, poprzez zastosowanie w umowie zobowiązania drugiej ze stron do przechowywania środków na rachunku bankowym. Zgodnie z art. 725 KC poprzez zawarcie umowy rachunku bankowego bank zobowiązuje się do przechowywania środków pieniężnych posiadacza rachunku przez czas oznaczony lub nieoznaczony, a także przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych, jeśli umowa tak stanowi. Wbrew użytemu w przywołanym przepisie zwrotowi „przechowanie”, wcale nie jest to umowa przechowania, w czym utwierdza art. 726 KC. Na jego podstawie można stwierdzić, iż bank może czasowo dokonywać obrotu środkami pieniężnymi znajdującymi się na rachunku posiadacza z obowiązkiem ich zwrotu w całości lub w części. Z tego powodu umowa rachunku bankowego przypomina swoją naturą depozyt nieprawidłowy, posiadając względem niego pewne odrębności¹⁴. Uprawnienie banku do obracania środkami znajdującymi się na rachunku bankowym należy traktować jako *essentialium negotii* umowy rachunku bankowego i potwierdza to, że konstrukcja prawna wspomnianej umowy jest oparta w dużej mierze na konstrukcji depozytu nieprawidłowego¹⁵. Wynika z tego, że zgodnie z art. 720 oraz 845 KC, posiadacz rachunku bankowego traci własność zgromadzonych na nim środków pieniężnych, uzyskując jednocześnie wierzycelność wobec banku o wydanie mu takiej samej ilości środków pieniężnych. Organ podatkowy nie powinien mieć w tej sytuacji wątpliwości z klasyfikacją powyższej czynności jako umowy depozytu nieprawidłowego. Znacznie mniej jednoznaczna sytuacja zachodzi gdy przedstawione powyżej strony postanowią w umowie, że strona biorąca na przechowanie powinna złożyć te pieniądze w skrytce sejfowej w banku. Ostrożna interpretacja przemawiałaby w tej sytuacji za przyjęciem raczej umowy przechowania, choć w razie wątpliwości organu podatkowego strony mogłyby zostać poddane przesłuchaniu. Reasumując, kwestia przedmiotu w umowie przechowania oraz umowie depozytu nieprawidłowego nie przesądza jeszcze o charakterze tej umowy – powinna być rozpatrywana łącznie z innymi przesłankami w ramach określonego stanu prawnego.

Podobieństwo depozytu nieprawidłowego i przechowania związane jest z realnym charakterem obydwu umów – do ich zawarcia dochodzi z chwilą przekazania depozytariuszowi nieprawidłowemu przedmiotu depozytu¹⁶. Jeśli zaś chodzi o umowę pożyczki, zostaje ona zawarta z chwilą złożenia odpowiednich oświadczeń woli przez strony, co przesądza o zakwalifikowaniu jej do umów konsensualnych. Inne podobieństwa między depozytem nieprawidłowym a przechowaniem spowodowane są odesłaniem zawartym w art. 845 KC a dotyczącym terminu oraz miejsca zwrotu przedmiotu objętego depozytem. W obydwu umowach zatem deponent może w każdym czasie żądać zwrotu rzeczy, co stawia go w znacznie korzystniejszej sytuacji niż w przypadku pożyczki. Depozytariusz może żądać odebrania przez deponenta rzeczy tylko w określonych w art. 844 § 2 KC sytuacjach. Przedmiot depozytu powinien być zwrócony w miejscu, w którym został on oddany w depozyt depozytariuszowi.

13 W przypadku przechowania obowiązek oddania „tych samych pieniędzy” oznacza konieczność zwrotu tych samych banknotów lub monet, które przechowawca przyjął na przechowanie. W przypadku „takich samych pieniędzy” przechowawca zobowiązany jest oddać tę samą kwotę pieniędzy, niemniej nie muszą to być te same banknoty lub monety, które przyjął na przechowanie.

14 Z. Radwański, A. Olejniczak, dz. cyt., s. 259.

15 L. Mazur, *Komentarz do przepisów KC regulujących umowę rachunku bankowego*, [w:] Tenże, *Umowa rachunku bankowego. Komentarz*, Warszawa 2007.

16 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 VI 2010r. o sygn. akt II FSK 279/09.

DEPOZYT NIEPRAWIDŁOWY A POŻYCZKA

Poza przypadkami wskazanymi powyżej w art. 845 KC znajduje się odesłanie, nakazujące stosować odpowiednio przepisy o pożyczce. Należy jednakże zwrócić uwagę na fakt, iż wobec depozytu nieprawidłowego, ze względu na jego odmienną naturę prawną, nie znajdzie zastosowania art. 723 KC dotyczący umowy pożyczki (z uwagi na odesłanie w tymże zakresie do przepisów o przechowaniu). Do depozytu nieprawidłowego nie należy również stosować art. 721 i 722 KC, które są ściśle związane z konsensualnym charakterem umowy pożyczki. Na mocy przepisów tytułu XIX Kodeksu cywilnego depozytariusz ma obowiązek zwrócić taką samą ilość pieniędzy albo taką samą ilość rzeczy tego samego gatunku oraz tej samej jakości. Na mocy art. 720 § 1 KC należy stwierdzić, że w przypadku depozytu nieprawidłowego oraz umowy pożyczki mamy do czynienia z tym samym przedmiotem umowy (pieniądze, rzeczy oznaczone co do gatunku) oraz z przeniesieniem własności i związanego z nią prawa rozporządzania przedmiotem umowy. Podobnie jak w przypadku pożyczki, w umowie depozytu nieprawidłowego depozytariusz ma obowiązek zwrotu takiej samej rzeczy, która jednakże powinna posiadać ten sam gatunek i jakość jak rzecz oddana w depozyt.

Na mocy art. 724 KC depozytariusz podobnie jak pożyczkobiorca zachowuje roszczenie wobec deponenta za szkody spowodowane przez wady rzeczy oddanej w depozyt, jeśli deponent oddając depozytariuszowi tę rzecz nie zawiadomił go o jej wadach. *A contrario* deponent nie odpowiada za wady rzeczy jeśli nie posiadał o nich wiedzy. W przypadku gdy był świadomy tych wad, odpowiada za nie niezależnie od tego, czy był winny nie dokonaniu zawiadomienia o nich depozytariusza oraz czy był winny lekkomyślności czy niedbalstwa w powyższej sytuacji. W przypadku jednakże gdy depozytariusz, w trakcie przyjmowania przedmiotu w depozyt, mógł z łatwością wspomniane wady dostrzec, nie stosuje się art. 724 KC. Można wysnuć wniosek, że ustanawiając powyższą regulację, ustawodawca wymagał od obydwu stron umowy zachowania należytej staranności przy zawieraniu umowy.

Zarówno depozyt nieprawidłowy, jak i pożyczka mogą być dokonywane odpłatnie lub nieodpłatnie. Należy zaznaczyć, że przyjmująca najczęściej formę odsetek odpłatność może być zastrzeżona na rzecz każdej ze stron umowy. Najczęściej odpłatnością obciążony jest depozytariusz, gdyż z reguły posiada on cel w swobodnym dysponowaniu przedmiotem umowy, choć zdarzają się sytuacje gdy do zapłaty odsetek zobowiązany jest deponent. Można się z tym spotkać w sytuacji gdy wskutek oddania przedmiotu umowy w depozyt zostaje zwolniony z obowiązku utrzymania rzeczy¹⁷.

Mimo, że umowa pożyczki oraz depozytu nieprawidłowego wywołują podobne skutki na tle podatku od czynności cywilnoprawnych należy pamiętać o tym, że organy podatkowe nie traktują ich jako tej samej umowy¹⁸.

OPODATKOWANIE NA GRUNCIE PODATKU OD CZYNNOŚCI CYWILNOPRAWNYCH

Dokonanie w poprzednich częściach artykułu rozróżnienie pomiędzy przechowaniem a depozytem nieprawidłowym ma niebagatelne znaczenie na gruncie ustalenia czy określona zawarta między stronami umowa podlega opodatkowaniu na gruncie ustawy z dnia 09 IX 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. 2010 nr 101, poz. 649-j.t., ze zm.). W art. 1 ust. 1 ustawy został wskazany zakres przedmiotowy opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych. Na mocy przywołanego przepisu podlegają mu między innymi poniższe umowy nazwane:

- umowa pożyczki rzeczy oznaczonych co do gatunku lub pieniędzy,
- umowa depozytu nieprawidłowego.

Należy wyraźnie zaznaczyć, iż z opodatkowania wyłączona jest umowa przechowania. Stronom zatem w określonych sytuacjach znacznie bardziej będzie się opłacało zawrzeć umowę przechowania niż depozytu nieprawidłowego, niemniej należy w tym przypadku zadbać o odpowiednią konstrukcję i jednoznaczność umowy. Wbrew pozorom należy w tym wypadku unikać zawierania w umowie postanowienia o obowiązku przechowywania pieniędzy deponenta na należącym do depozytariusza rachunku bankowym, gdyż przez organ podatkowy może to zostać zinterpretowane jako umowa depozytu nieprawidłowego. Niemniej gdy depozytariusz nie ma uprawnienia do rozporządzania środkami zgromadzonymi na rachunku bankowym, możliwe jest zaklasyfikowanie takiej umowy jako umowy przechowania¹⁹. Jak można więc wywnioskować, ustalenie czy dana czynność prawna jest umową przechowania czy umową depozytu nieprawidłowego nabiera w tym kontekście istotnego znaczenia praktycznego.

W przypadku przedmiotu opodatkowania należy także zwrócić uwagę na jego terytorialny aspekt, co pozwoli na stwierdzenie, czy dana czynność pomimo spełnienia wymogów z art. 1 ust. 1 podlega podatkowi na gruncie ustawy.

17 Z. Radwański, A. Olejniczak, dz. cyt., s. 249.

18 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego o/ w Szczecinie z dnia 18 VII 1995 r. SA/Sz o sygn. akt. 1020/95.

19 Interpretacja indywidualna Ministra Finansów z dnia 18 XII 2012 r. o sygn. PPB2/436-461/12-4/AF.

Aspekt terytorialny opodatkowania został ujęty w art. 1 ust. 4, wskazującym dwie odmienne przesłanki, których spełnienie wiąże się z opodatkowaniem wspomnianym podatkiem i koniecznością jego zapłaty w Polsce. Na mocy wspomnianego w poprzednim zdaniu przepisu będzie to miało miejsce gdy:

- przedmiotem wymienionych w katalogu z art. 1 ust. 1 czynności są rzeczy znajdujące się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub prawa majątkowe wykonywane na terytorium RP,
- nabywca wskazanych w art. 1 ust. 4 pkt. 2 rzeczy i praw majątkowych ma miejsce zamieszkania lub na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz czynność prawna miała miejsce na terytorium RP (należy wyraźnie zaznaczyć, że obydwie przesłanki muszą zostać spełnione kumulatywnie)²⁰.

Warto również zaznaczyć, że miejsce, w którym znajduje się rzecz określa się na potrzeby opodatkowania na moment zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego²¹.

Obowiązek podatkowy powstaje zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z chwilą dokonania danej czynności cywilnoprawnej, co w przypadku umowy depozytu nieprawidłowego, będącego umową realną, oznacza moment przyjęcia przedmiotu umowy depozytu nieprawidłowego. Podatnikiem podatku od czynności cywilnoprawnych jest depozytariusz, co wynika z brzmienia art. 4 pkt. 7 ustawy, na nim więc ciąży obowiązek zapłaty podatku²². Podatek obliczany jest od podstawy opodatkowania, którą w przypadku umowy depozytu nieprawidłowego jest wartość środków pieniężnych lub rzeczy oddanych w depozyt, które określa się na podstawie przeciętnych cen stosowanych w obrocie rzeczami tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem ich miejsca położenia, stanu i stopnia zużycia oraz w obrocie prawami majątkowymi tego samego rodzaju. Wartość przedmiotu depozytu przyjmuje się z dnia dokonania tej czynności cywilnoprawnej, bez odliczania długów i ciężarów. Na mocy art. 6 ust. 3 można stwierdzić, iż w sytuacji gdy podatnik nie określił wartości rzeczy, będących przedmiotem umowy depozytu nieprawidłowego na poziomie wartości rynkowej, organ podatkowy ma obowiązek wezwać podatnika do określenia tej wartości (a także jej podwyższenia lub obniżenia), wyznaczając mu odpowiedni termin, nie krótszy niż 14 dni od dnia doręczenia wezwania. W tym przypadku organ podatkowy powinien w wezwaniu podać przyjętą za rynkową według własnej wstępnej oceny wartość. Dotyczy to również sytuacji, gdy podatnik nie tylko nie określił wartości rynkowej przedmiotu depozytu nieprawidłowego, ale także wtedy gdy w ocenie organu podatkowego nie odpowiada ona jej rynkowej wartości. W przypadku gdy po otrzymaniu wezwania podatnik: nie podał wartości przedmiotu depozytu nieprawidłowego bądź podał wartość, lecz nie odpowiada ona wartości rynkowej, na organie podatkowym ciąży obowiązek jej określenia z uwzględnieniem opinii biegłego lub przedłożonej przez podatnika wyceny rzeczoznawcy. Należy pamiętać, iż gdy wartość przedmiotu depozytu nieprawidłowego określona na podstawie opinii biegłego różni się o więcej niż 33% od wartości podanej przez podatnika, koszty opinii ponosi podatnik (art. 6 ust. 4). Interes podatnika przemawia za tym, by wartość przedmiotu depozytu nieprawidłowego, niezbędna do określenia podstawy opodatkowania w podatku od czynności cywilnoprawnych, została określona możliwie najdokładniej z uwzględnieniem warunków rynkowych. Nie powinno wówczas znaleźć miejsca zastosowanie wynikające z regulacji prawnej ze wspomnianego art. 6 ust. 4 ustawy.

Na mocy art. 7 ust. 1 pkt. 1 do ustalonej w powyższy sposób podstawy opodatkowania należy zastosować stawkę podatkową w wysokości 2%, z zastrzeżeniem stawki sankcyjnej określonej w art. 7 ust. 5 wynoszącej 20% w określonych ustawą okolicznościach. Według brzmienia art. 7 ust. 5 pkt. 1 wspomniana wyżej stawka sankcyjna znajdzie zastosowanie tylko i wyłącznie w przypadku, gdy podatnik powoła się (przed organem podatkowym prowadzącym postępowanie, czynności sprawdzające, kontrolę podatkową lub postępowanie kontrolne) na fakt zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego. Należy niemniej podkreślić, iż dotyczy to tylko i wyłącznie sytuacji gdy należny podatek nie został zapłacony. Według obowiązującego stanu prawnego, podatnik ma 14 dni od momentu powstania obowiązku podatkowego na zapłatę podatku od czynności cywilnoprawnych, zaś w przypadku niedopełnienia tego obowiązku od 15. dnia począwszy naliczane zostają odsetki za opóźnienie. Istnieją spory w doktrynie prawa podatkowego związane z wysokością stawki w okresie między 14 dniem od powstania obowiązku podatkowego a upływem terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego (5 lat). Według jednego z panujących poglądów stawka podatkowa w tym okresie powinna co do zasady wynieść 2%, zaś stawka sankcyjna 20% będzie możliwa do zastosowania w tym okresie lub po upływie 5 lat od dnia powstania obowiązku podatkowego w ściśle przewidzianej prawem sytuacji, o której mowa poniżej. Przed upływem okresu

20 D. Strzelec, *Sankcyjne stawki w podatkach majątkowych*, http://www.monitorpodatkowy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=31&id=1826, 15.12.2013.

21 J. Zdanowicz, *Komentarz do art. 1 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych*, [w:] Tenże, *Podatek od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2009.

22 T. Nierobisz, A. Waclawczyk, *Podatek od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2011.

przedawnienia podatnik powinien również zapłacić odsetki według stawki określonej w ustawie.

W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić, iż obowiązek podatkowy według stawki sankcyjnej powstanie, gdy podatnik sam powoła się na zawartą umowę depozytu nieprawidłowego. Oznacza to, że gdy fakt niezapłacenia należnego podatku od niniejszej czynności prawnej wykryje organ podatkowy²³, stawka sankcyjna z art. 7 ust 5 ustawy nie powinna znaleźć zastosowania. Podobnie jak we wskazanym wyżej przypadku, podatnik powinien zapłacić podatek w wysokości 2% wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie. Pamiętać należy również o tym, iż według wskazanego przepisu powołanie się przez podatnika na fakt zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego, od której nie dokonano zapłaty wspomnianego podatku, powinno mieć miejsce podczas czynności organu podatkowego wskazanych przez ustawodawcę, o których mowa powyżej. W praktyce najczęściej do opodatkowania depozytu nieprawidłowego według stawki sankcyjnej dochodzi podczas prowadzenia przez organ podatkowy postępowania w przedmiocie opodatkowania nieujawnionych źródeł dochodu na mocy art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 26 VII 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. 2012r. poz. 361- j. t., ze zm.).

Jeśli chodzi o postępowanie w przedmiocie podatku od nieujawnionych źródeł przychodu, w trakcie jego trwania może dojść do opodatkowania depozytu nieprawidłowego w sytuacji gdy strony chcąc udokumentować legalność źródeł przychodu i przedkładają organowi podatkowemu w tym celu zawartą umowę przechowania. Jeżeli organ podatkowy dojdzie do wniosku, że strony pod pozorem umowy przechowania zawarły umowę depozytu nieprawidłowego, może na mocy art. 199a § 2 ustawy z dnia 29 VIII 1997 r. ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2013r. poz. 35)²⁴, dokonać opodatkowania czynności ukrytej albo na mocy art. 199a § 3 wystąpić do sądu o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego. W tym przypadku podatnik może zapłacić podatek wg. stawki 20% wraz z należnymi odsetkami, jeśli od powstania obowiązku podatkowego minęło więcej jak 14 dni a mniej niż 5 lat. Jeśli zaś minęło 5 lat podatnik powinien zapłacić podatek wg. stawki sankcyjnej 20%, ale bez odsetek. Ustawodawca w art. 7 ust. 5 używa sformułowania: „jeśli należny podatek nie został zapłacony”. Można więc przypuszczać, iż gdy podatnik przed wydaniem decyzji przez organ podatkowy zapłaci podatek według stawki 2%, to stawka sankcyjna podatku nie powinna znaleźć zastosowania. Na marginesie można zauważyć, że powołanie się przez podatnika na umowę depozytu nieprawidłowego nie może być równoznaczne ze wskazaniem na określone źródło przychodu, gdyż ze względu na zwrotny charakter tej umowy, nie można mówić o powstaniu wskutek jej zawarcia przychodu opodatkowanego podatkiem dochodowym od osób fizycznych²⁵. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku umowy pożyczki ze względu na podobieństwo tych umów oraz opodatkowanie podatkiem od czynności cywilnoprawnych²⁶. W powyższej sytuacji zawarcie wskazanych umów jest obojętne pod względem prawnopodatkowym²⁷.

Mimo zawarcia umowy depozytu nieprawidłowego depozytariusz nie będzie zobowiązany do zapłaty podatku od czynności cywilnoprawnych, jeśli stronami umowy są podmioty wymienione w katalogu zwolnień podmiotowych z art. 8. Na podstawie przywołanego przepisu do opodatkowania nie dojdzie, gdy stronami umowy są przykładowo jednostka samorządu terytorialnego oraz Skarb Państwa. Można więc zauważyć, że katalog zwolnień podmiotowych został ustanowiony bardzo wąsko i ma zastosowanie przede wszystkim do podmiotów sektora publicznego. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na różnicę pomiędzy depozytem nieprawidłowym a pożyczką. Zasadniczo na gruncie podatku od czynności cywilnoprawnych nie ma między nimi większej różnicy, niemniej pojawia się ona w przypadku zwolnień przedmiotowych, ujętych w art. 9 ustawy. Podlega im tylko i wyłącznie pożyczka, zaś wobec depozytu nieprawidłowego ustawodawca nie zdecydował się na zastosowanie wobec niego zwolnienia przedmiotowego. Tak więc w kontekście opodatkowania podatkiem od czynności cywilnoprawnych stronom nieraz bardziej będzie się opłacało zawrzeć umowę pożyczki, na przykład w sytuacji gdy należą one do I grupy podatkowej i będą mogły skorzystać z ustanowionego w art. 9 ust. 1 pkt. 10c zwolnienia przedmiotowego. Każdą więc sytuację należy rozpatrywać zawsze indywidualnie.

ZAKOŃCZENIE

Problemy z zaklasyfikowaniem depozytu nieprawidłowego, w szczególności jako szczególnego rodzaju umowy przechowania, znajdują swoje odzwierciedlenie na gruncie prawa podatkowego. W świetle podatku od czynności cy-

23 J. Zdanowicz, dz. cyt.

24 H. Dzwonkowski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013.

25 Wyrok Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 14 VII 2009 r. o sygn. akt I SA/Po/470/09.

26 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 I 2008 r. o sygn. akt II FSK 1567/06.

27 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 I 2008 r. o sygn. akt II FSK 38/07.

wilnoprawnych przechowanie nie podlega opodatkowaniu, czego nie można powiedzieć o pożyczce oraz depozycie nieprawidłowym. Podczas analizy odpowiednich przepisów prawnych stwierdzono, że wbrew zaliczaniu depozytu nieprawidłowego do umów przechowania, posiada on wskutek zabiegów konstrukcyjnych ustawodawcy dwoistą naturę. Wykazuje ona jednak znacznie więcej podobieństwa z umową pożyczki, niż z umową przechowania, co zostało wykorzystane w podatku od czynności cywilnoprawnych. Problem ustalenia granicy pomiędzy umową przechowania a umową depozytu nieprawidłowego nabiera zatem ogromnego waloru praktycznego, co ujawnia się w szczególności w kwestii ustalenia czy strona umowy jest podatnikiem podatku od czynności cywilnoprawnych.

W niniejszym artykule podjęto próbę bliższego określenia tej granicy. W tym celu przedstawiono wyczerpująco podobieństwa i różnice między depozytem nieprawidłowym a umowami pożyczki i przechowania, między innymi pod kątem przedmiotu umowy oraz uprawnień stron. Poruszona została również kontrowersyjna z podatkowego punktu widzenia kwestia tzw. przechowywania nieprawidłowego oraz depozytu nieprawidłowego w kontekście środków pieniężnych, w tym środków pieniężnych w sejfie oraz na rachunku bankowym. Ukazano konsekwencje podatkowe zawarcia umowy depozytu na tle podatku od czynności cywilnoprawnych - nie tylko poprzez ujęcie elementów konstrukcyjnych podatku, ale starano się również uwzględnić przepisy ustawy z dnia 29 VIII 1997 r. ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2013r. poz. 35) oraz przepisy regulujące postępowanie dot. nieujawnionych źródeł przychodu z art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 26 VII 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

BIBLIOGRAFIA

Teksty źródłowe, akty prawne

- [1] Interpretacja indywidualna Ministra Finansów z dnia 18 XII 2012 r. o sygn. PPB2/436-461/12-4/AF.
- [2] Ustawa z dnia 23 IV 1964 r. kodeks cywilny (Dz. U nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- [3] Ustawa z dnia 26 VII 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. 2012r. poz. 361-j. t., z późn. zm.).
- [4] Ustawa z dnia 09 IX 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. 2010 nr 101, poz. 649 - j. t., z późn. zm.).
- [5] Ustawa z dnia 29 VIII 1997 r. ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2013r. poz. 35).
- [6] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 I 2008 r. o sygn. akt II FSK 1567/06.
- [7] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 I 2008 r. o sygn. akt II FSK 38/07.
- [8] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 VI 2010 r. o sygn. akt II FSK 279/09.
- [9] Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego o/ w Szczecinie z dnia 18 VII 1995 r. SA/Sz o sygn. akt. 1020/95.
- [10] Wyrok Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 14 VII 2009 r. o sygn. akt I SA/Po/470/09.

Książki/czasopisma

- [11] Dzwonkowski H., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013.
- [12] Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2010.
- [13] Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.
- [14] Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. 3, Warszawa 2010.
- [15] Mazur L., *Komentarz do przepisów KC regulujących umowę rachunku bankowego*, [w:] Mazur L., *Umowa rachunku bankowego. Komentarz*, Warszawa 2007.
- [16] Nierobisz T., Waclawczyk A., *Podatek od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2011.
- [17] Osajda K. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.
- [18] Panowicz-Lipska J. (red.), *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2011.
- [19] Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013.
- [20] Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
- [21] Radwański Z., Panowicz-Lipska J., *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2011.
- [22] Zdanowicz J., *Komentarz do art. 1 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych*, [w:] Zdanowicz J., *Podatek od czynności cywilnoprawnych. Komentarz*, Warszawa 2009.

NETOGRAFIA

- [23] Strzelec D., *Sankcyjne stawki w podatkach majątkowych*, http://www.monitorpodatkowy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=31&id=1826, 15.12.2013.